

АКТУАЛЬНЕ УКРАЇНОЗНАВСТВО:
ЗМІСТ, МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ, ПРАКТИЧНЕ ВТІЛЕННЯ
Огляд та ухвала

У Науково-дослідному інституті українознавства впродовж вже майже чвертьвікової історії його існування стало доброю традицією регулярно зорганізувати міжнародні конгреси та наукові конференції, де науковці з України та зарубіжжя мали можливість обговорити актуальні проблеми розвитку сучасного українознавства як галузі наукового знання, аналітичний інструментарій якої уможливорює осмислення феноменів України та світового українства. Кожен із цих представницьких форумів поставав важливою віхою в процесі розгортання студій концепційного українознавства.

11 червня 2015 р. в Науково-дослідному інституті українознавства за сприяння Міністерства освіти і науки України було проведено Міжнародну наукову конференцію «Актуальне українознавство: зміст, методологічні засади, практичні втілення», яка має особливе значення вже бодай під тим оглядом, що це був перший після кількарічної вимушеної перерви форум, на якому обговорювалися як теоретико-методологічні аспекти, так і змістові модальності українознавства XXI ст. Та важливо не лише це: учасникам конференції належало обговорити одну з найповажніших у сучасній науці про Україну та світове українство проблем, від вирішення якої залежить і перспектива її подальшого розвитку, – у який спосіб українознавство відповідатиме на виклики найновішого періоду української історії, урєальнені у пасіонарному поєриві Революції Гідності, у трагедії та героїзмі нової російсько-української війни, у формуванні якісно нового типу

свідомості громадянського суспільства в Україні.

Пленарне засідання розпочалося виступом-привітанням к. і. н., директора НДІУ *Богдана Галайка*, який наголосив на тій особливій вазі й значенні, що їх набуває сьогодні актуальне українознавство як стратегія ефективного протистояння імперській агресії в ідеологічній царині. Б. Галайко підкреслив, що одне з найважливіших завдань українознавства XXI ст. полягає в творчому поєднанні ідей та концепцій фундаторів українознавчого дискурсу з найновішими гуманітарними технологіями сучасної науки. З привітанням від Міністерства освіти і науки України до присутніх звернувся директор департаменту загальної, середньої та дошкільної освіти МОНУ *Юрій Кононенко*.

Д. і. н., професор, заступник директора НДІУ *Арсен Зінченко* у доповіді «Українська спільнота як об'єкт українознавства: сутність та культурна динаміка» проаналізував ті історичні та культурно-світоглядні «маркери», які виформовують українців як окремішню спільноту в процесі історико-цивілізаційного поступу. Особливу увагу А.Зінченко звернув на діяльнісний

аспект постанови етнічної спільноти, адже, на думку науковця, саме «діяльна» присутність у широких подієвих контекстах дозволяє фіксувати вихід етносу на історичну арену. Саме в різноманітних формах соціокультурної дії (господарська, мовотворча, обрядова, культова, участь у міграціях, завоюваннях та міжнародних союзах) спільнота постає як діяльна, а не «уявлювана». Доповідач зробив також наголос на необхідності розробки методик вивчення культурно-психологічної залежності мешканців України (особливо ж в обставинах нинішньої російсько-української війни) та розробки дієвих державних програм, спрямованих на подолання масових колоніальних синдромів.

Д. і. н., завідувач відділу джерел з новітньої історії України Інституту археографії та джерелознавства імені М.С.Грушевського *Валентина Піскун* у доповіді «Українське, українознавче, українознавство: понятійне та історіософське» зупинилася на діалектиці становлення в науковому просторі базових категорій, які дозволяють дискурсивно концептуалізувати категорії національного самопізнання. Як зазначила В.Піскун, в історії становлення українознавства чітко виокремлюються два етапи – фактологічний та концепційний: якщо на рівні фактології українознавство лише формує свою систему координат із притаманним їй категоріальним апаратом, то етап концепційний виразно засвідчує вихід цієї науки на рівень інтегративних узагальнень.

Д. і. н., професор, член-кореспондент НАН України, провідний науковий

співробітник відділу української етнології НДІУ *Володимир Баран* у доповіді «Віктор Петров – визначний українознавець» проаналізував життєвий і творчий шлях яскравого українського вченого та письменника ХХ ст., автора багатьох художніх творів, праць з археології, фольклористики й літературознавства, який поєднував у своїй біографії такі, здавалося б, непоєднані виміри, як написання ґрунтовної праці «Українські культурні діячі – жертви більшовицького терору» та службу в радянській розвідці.

Специфіку та стадіальність пізнання національною спільнотою себе через творення образу «іншого» проаналізувала д. і. н., професор, директор Державної наукової установи «Енциклопедичне видавництво» *Алла Киридон* у доповіді «Диспозиція «свій-чужий-інший» як смисловий маркер соціокультурного простору».

Теоретичні підходи Степана Рудницького до проблематики формування українського терену як цілісної і окремишньої геополітичної реальності вияскавив у доповіді «Геополітичне самовизначення України: актуальна українознавча парадигма» *Валентин Крисаченко*, д. філос. н., професор, завідувач відділу геополітики та глобалістики НДІУ.

Перспективні можливості нового «прочитання» етнології як однієї з найперспективніших напрямних українознавчого пошуку продемонстрував д. і. н., професор, завідувач кафедри історії науки і техніки Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» *Володимир*

Скляр у доповіді «Етнологічні концепти сучасного українознавства».

К. і. н., доцент, завідувач відділу історичних пам'яток НДІУ *Ірина Ворончук* у доповіді «Нова соціальна історія» та перспективи українознавчих досліджень» проаналізувала перспективність застосування нових підходів до вивчення історії України, у парадигматиці яких на зміну безособовим абстракціям класів і соціальних груп приходять конкретна людина з її побутом, повсякденням, родинними стосунками.

К. філол. н., завідувач відділу української філології НДІУ *Анатолій Ціпко* у доповіді «Українська словесна культура: системний модуль спільнотного» наголосив на симфонічному поєднанні концептів «словесність» та «спільнотність» у реєстрах розгортання української культурної традиції – від найдавніших її часів до сьогодення. А.Ціпко підкреслив, що наша культура в подивугідний спосіб поєднувала і поєднує антитетичні дискурси, по-бароковому еднаючи церковну книжність і розкату народну релігійність, окцидентальну впорядкованість та містицизм Орієнту.

По перерві робота конференції структурувалася в перспективі аналізу тематики чотирьох секційних напрямків: «Українознавство як царина наукової діяльності», «Вітчизняне і зарубіжне українознавство: наукові набутки й дослідницькі проблеми», «Персоналії в українознавстві», «Освітньо-прикладні аспекти українознавства». Як одну з актуальних проблем сучасного українознавства учасники конференції виділили потребу в поглибленому науковому вивченні історичних, політичних,

ментальнісно-психологічних, культурних аспектів російського колоніального режиму в Україні, передумов та перебігу російської агресії в Україні, форм мобілізації українського суспільства у протидії цій агресії. Особливо зосереджена увага на потребі включення українознавства в інваріантну складову базового курсу загальноосвітніх навчальних закладів, як підсумкову інтегративну дисципліну (4-й, 9-й, 11-й класи), в рамках виконання Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді.

В рамках конференції під керівництвом д. філос. н., професора Валентина Крисаченка було також проведено круглий стіл на тему «Геополітичне самовизначення України: наука і політика».

Учасники конференції прийняли текст ухвали, у якій, серед іншого, наголошується на необхідності впровадження в навчальному процесі середньоосвітніх та вищих навчальних закладів дисципліни «Українознавство» та збереження спеціальності «Українознавство (історичні, філософські науки)» серед переліку спеціальностей, за якими присвоюється науковий ступінь.

У цьому випуску журналу далі подаємо тексти доповідей, виголошених на пленарному засіданні конференції.

Тетяна БОЙКО

кандидат філософських наук,
завідувач відділу освітніх технологій
та популяризації українознавства НДІУ

Олександр ХОМЕНКО

науковий співробітник
відділу української філології НДІУ